

Юридична Україна

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 9 (248)

Заснований у січні 2003 р.

Legal Ukraine

The magazine is published once a month, in Ukrainian
Magazine was founded in January 2003

ISSN 2308-9636

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)

Співзасновники:

Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,

ТОВ "Юрінком Інтер"

Видавець: ТОВ "Юрінком Інтер"

Founders:

*Kyiv Regional Center of the National Academy of Law Sciences of Ukraine;
Research Institute for Private Law and Entrepreneurship named after Academician
F. G. Burchak of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine;
Yurincom Inter Limited Liability Company.*

Publisher:

Yurincom Inter Limited Liability Company is the first Ukrainian law publishing house.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2020 р.
№886 журнал "Юридична Україна" включено до Переліку наукових фахових видань
України, яким присвоєна категорія "Б",
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових
ступенів доктора і кандидата юридичних наук.

Київ
Юрінком Інтер
2023

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук,
професор (**голова ради**),

М. К. Галянтич, доктор юридичних наук,
професор (**заступник голови ради**),

О. О. Бакалінська, доктор юридичних
наук, професор,

О. А. Беляневич, доктор юридичних наук,
професор,

Ю. П. Бурило, доктор юридичних наук,

Г. В. Буяджи, доктор юридичних наук,
доцент,

Вільям Еліот Батлер, доктор юридич-
них наук, професор (США)

О. М. Вінник, доктор юридичних наук,
професор,

А. Б. Гриняк, доктор юридичних наук,
професор,

Б. В. Деревянко, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Дзера, доктор юридичних наук,
професор,

Ю. О. Заїка, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Зайчук, доктор юридичних наук,

О. С. Захарова, кандидат юридичних наук,
професор

В. В. Комаров, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Кресін, доктор юридичних наук,

Н. С. Кузнєцова, доктор юридичних наук,
професор,

О. І. Нелін, доктор юридичних наук,
професор,

О. П. Орлюк, доктор юридичних наук,
професор.

В. Д. Примак, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Совгіря, доктор юридичних наук,
професор,

М. О. Теплюк, доктор юридичних наук,

О. О. Штефан, доктор юридичних наук.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. Л. Копиленко, доктор юридичних наук,
професор (**голова колегії**),

В. С. Ковальський, доктор юридичних
наук, доцент (**заступник голови колегії**),

М. К. Галянтич, доктор юридичних наук,
професор,

В. В. Кочин, кандидат юридичних наук,
доцент,

О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук,
професор,

Р. А. Майданик, доктор юридичних наук,
професор,

В. М. Махінчук, доктор юридичних наук,
професор,

С. В. Бобровник, доктор юридичних наук,
професор,

П. С. Берзін, доктор юридичних наук,
професор,

В. А. Васильєва, доктор юридичних наук,
професор,

В. В. Костицький, доктор юридичних
наук, професор,

А. В. Коструба, доктор юридичних наук,
професор,

О. Ф. Мельничук, доктор юридичних наук

Л. Г. Матвєєва, доктор юридичних наук,
професор,

Н. В. Міловська, кандидат юридичних
наук, доцент,

Л. М. Ніколенко, доктор юридичних наук,
професор,

Н. П. Шишкова, доктор юридичних наук,
професор (Чеська Республіка).

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України (протокол № 2 від 22.02.2023).

EDITORIAL COUNCIL:

O. D. Krupchan, Doctor of Laws, Professor
(Chairman of the Council),

M. K. Galantych, Doctor of Laws, Professor
(Deputy Chairman of the Council),

O. A. Bakalinska, Doctor of Laws, Professor,
William Elliott Butler, Doctor of Laws,
Professor (USA),

O. A. Belianevich, Doctor of Laws, Professor,
Y. P. Burilo, Doctor of Law, Associate
Professor,

G. V. Buyadzhi, Doctor of Laws, Professor,

A. B. Grinyak, Doctor of Laws, Professor,

B. V. Derevyanko, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Dzera, Doctor of Laws, Professor,

V. V. Komarov, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Kresin, Doctor of Laws,

N. S. Kuznetsova, Doctor of Laws, Professor,

O. I. Nelin, Doctor of Laws, Professor,

A. P. Orlyuk, Doctor of Laws, Professor,

V. D. Prima, Doctor of Laws, Professor,

O. O. Stefak, n, Doctor of Law, Associate
Professor,

O. V. Sovgyrya, Doctor of Laws, Professor,

M. O. Tepliuk, Doctor of Laws,

O. M. Vinnik, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Zaichuk, Doctor of Laws,

Y. A. Zaika, Doctor of Laws, Professor.

O. S. Zakharova, Candidate of Laws,
Professor

EDITORIAL BOARD:

O. L. Kopylenko, Doctor of Laws, Professor
(Chairman of the Board),

V. S. Kovalsky, Doctor of Laws, Associate
Professor **(Deputy Chairman of the Board)**,

M. K. Galantych, Doctor of Laws,
Professor,

V. V. Kochin, Candidate of Laws, Associate
Professor,

A. D. Krupchan, Doctor of Laws, Professor,

M. A. Maidanyk, Doctor of Laws,
Professor,

V. M. Mahinchuk, Doctor of Laws,
Professor,

S. V. Bobrovnik, Doctor of Laws, Professor,

P. S. Berzin, Doctor of Laws, Professor,

V. A. Vasylieva, Doctor of Laws, Professor,

V. V. Kostitsky, Doctor of Laws, Professor,

A. V. Kostuba, Doctor of Laws, Professor,

O. F. Melnychuk, Doctor of Laws

L. G. Matveeva, Doctor of Laws, Professor,

N. V. Milovska, Candidate of Laws,
Associate Professor,

L. M. Nikolenko, Doctor of Laws,
Professor,

N. P. Shyshkova, Doctor of Laws, Professor
(Czech Republic).

**The Academic Council of the Research Institute for Private Law and Entrepreneurship
named after Academician F. G. Burchaof the National Academy of Legal Sciences of Ukraine
(Protocol No. 2 from 22.02.2023)**

УДК 346.9

DOI 10.37749/2308-9636-2023-9(249)-2

В. А. Миколаєць,

доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права Державний податковий університет
ORCID: 0000-0002-2346-3994

С. В. Дяченко,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права Державний податковий університет
ORCID: 000-0002-0104-2769

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО

Стаття присвячена дослідженню правового статусу, його видів та їх співвідношенні в теорії права, а також правового статусу арбітражного керуючого в процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства. Досліджені гарантії незалежної професійної діяльності арбітражного керуючого, які забезпечують можливість якісного виконання своїх повноважень: особливий порядок призначення, притягнення до відповідальності та припинення повноважень; гарантування виплати винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого; функціонування органів саморегулівної організації арбітражних керуючих.

Виявлені дискусійні положення, що стосуються кримінально-правового статусу арбітражного керуючого у процедурах банкрутства та доцільності віднесення його до категорії «службових осіб»; дискусійний характер окремих гарантій незалежності, гарантованих Кодексом законів з процедур банкрутства: гарантування виплати винагороди, що безпосередньо впливає на якість та добросовісність виконання повноважень, є гарантією неупередженості, об'єктивності; обмеження діяльності арбітражного керуючого внаслідок наділення широким колом повноважень комітету кредиторів та можливість останнього у будь-який час звернутися до господарського суду з клопотанням про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень незалежно від наявності підстав. Здійснено аналіз судової практики з метою виявлення рішень суду щодо відмови в задоволенні клопотання комітету кредиторів у відстороненні арбітражного керуючого зважаючи на поширене маніпулювання таким правом. Досліджені питання повноважень та місця саморегулівної організації арбітражних керуючих, яка є некомерційною професійною організацією та покликана забезпечувати ефективно регулювання професійної діяльності її членів, підвищення рівня поваги до професії арбітражного керуючого, професійну підготовку арбітражних керуючих та підвищення їх професійного рівня. Проаналізовані повноваження саморегулівної організації арбітражних керуючих та виявлено дублювання повноважень контролю з боку Мін'юсту та його територіальних органів, судового контролю в межах провадження у справі про банкрутство, саморегулівної організації арбітражних керуючих.

Сформульовані висновки відносно кримінально-правового статусу та незалежної професійної діяльності арбітражного керуючого.

Ключові слова: господарський процес, господарське судочинство, господарський суд, арбітражний керуючий, банкрутство, гарантії незалежності арбітражного керуючого, правовий статус, кредитори, комітет кредиторів.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Вступ. Одним із важливих напрямків розвитку законодавства в Україні є вдосконалення його в питаннях відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи.

Важливу роль у процедурах відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом відіграє арбітражний керуючий, а тому вдосконалення та розвиток норм, що стосуються правового становища арбітражного керуючого має важливе значення і безпосередньо чинить вплив на відновлення та нормальне функціонування економіки України.

Метою статті є дослідження правового статусу арбітражного керуючого як одного з обов'язкових учасників правовідносин та центральної особи на всіх стадіях процедур банкрутства; виявлення окремих аспектів його статусу, що носять дискусійний характер.

Важливою передумовою розкриття правового статусу арбітражного керуючого є дослідження поняття власне правового статусу, який є відображенням взаємодії особи з державою та суспільством. Складні зв'язки між державою та індивідами, а також між індивідами у державно-організованому суспільстві фіксуються державою у правовій формі – у формі прав, свобод та обов'язків. У своїй єдності саме вони становлять правовий статус індивіда, який у свою чергу, відображає особливості соціальної структури суспільства, рівень розвитку демократичних інститутів та стан законності [1].

Огляд літератури. Питання правового статусу були предметом дослідження багатьох теоретиків права, державознавства, представників галузевих правових наук, зокрема: С. М. Братусь, А. М. Колодій, В. В. Кравченко, А. Ю. Олійник, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришин, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, Ю. М. Тодика та інші.

Дослідженню правового статусу арбітражного керуючого присвятили свої праці: О. М. Борейко, Ю. В. Кабенюк, Я. Г. Рябцева,

Т. В. Степанова, С. А. Назаренко, Н. С. Носань, Б. В. Яринко та інші.

Результати. П. М. Рабінович визначає правовий статус особи як комплекс її суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [2, с. 84]. Ю. С. Шемшученко зазначає, що правовий статус – це встановлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їх прав та обов'язків [3, с. 626]. О. Ф. Скакун описує правовий статус особи як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто, як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві [4, с. 377]. Л. І. Летнянчин та Ю. М. Тодика визначають правовий статус як юридично закріплене становище особи в державі і суспільстві. При цьому юридичне оформлення фактичного становища індивіда реалізується різними шляхами і способами з допомогою специфічних засобів. Воно починається з того, що людина визнається суб'єктом діючого в суспільстві права і наділяється при цьому правоздатністю, після чого вона може вступати у відповідні правовідносини [5, с. 92].

У правовій доктрині аналізується значна кількість правових статусів, але їх узагальнення дозволяє виокремити основні три види, що співвідносяться між собою як загальне, особливе й одиничне: – загальний правовий статус – це статус особистості як громадянина держави, члена суспільства. Він визначається перш за все конституцією і не залежить від різних поточних обставин (переміщення по службі, сімейного стану, посади, виконуваних функцій), є єдиним і однаковим для всіх, характеризується відносною статичністю, узагальненістю. Зміна змісту цього статусу залежить від волі законодавця, а не від кожної окремої особи. Загальний правовий статус є базовим, вихідним для всіх інших; – спеціальний (родовий) правовий статус – відображає особливості положення певних категорій громадян (наприклад, іноземців, студентів, інвалідів, працівників правоохоронних органів тощо). Вказані соціальні

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

групи, базуючись на загальному конституційному статусі громадянина, можуть мати додаткові права, обов'язки, пільги, передбачені чинним законодавством; – індивідуальний правовий статус – фіксує особливості правового положення конкретної людини у суспільстві. Він є «проєкцією» загального і спеціального статусів на конкретного індивіда, інакше кажучи, це сукупність персоніфікованих прав та обов'язків людини. Індивідуальний правовий статус є рухомим, динамічним, він змінюється разом з тими змінами, які відбуваються в житті людини [6, с. 343].

Таким чином, правовий статус суб'єкта права є сукупністю прав та обов'язків і законних інтересів останнього. Правовий статус кожної особи є індивідуальним, а тому варто розрізняти конституційний і спеціальний статуси громадян, де конституційний – такий, що включає основні права, свободи, а також обов'язки, які належить в однаковій мірі всім громадянам, а спеціальний статус суб'єктів пов'язаний з різними природними і правовими чинниками, які зумовлюють їх певні особливості. Так, спеціальний статус мають особи, які обіймають певну посаду або займаються певним видом діяльності, наприклад, статус державного службовця, статус студента та ін. Відмінність у правовому статусі таких осіб полягає, по-перше, у розбіжностях, пов'язаних з природними чинниками (статус дитини, статус пенсіонера, статус жінки); по-друге, розбіжностях, пов'язаних із юридичними чинниками (статус депутата, статус в'язня, статус посадової особи).

Відповідно до ст. 1 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КзПБ) арбітражний керуючий – це фізична особа, яка отримала відповідне свідоцтво та інформація про яку внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України [7]. Залежно від конкретної процедури банкрутства арбітражний керуючий наділений повноваженнями розпорядника майна, керуючого санацією, керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією, ліквідатора, тобто є ключовою особою на всіх стадіях процедури банкрутства. В такому

сенсі, не викликає заперечень спеціальний правовий статус арбітражного керуючого, пов'язаний з юридичними чинниками – отримання Свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого та внесення відомостей про нього до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.

Підтвердження особливого, центрального місця арбітражного керуючого у правовідносинах відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом є виокремлення норм у окрему книгу – другу: «Арбітражний керуючий», де врегульовані питання організації діяльності арбітражного керуючого, вимог до арбітражного керуючого, його права та обов'язки, гарантій діяльності, питання кваліфікаційного іспиту, Єдиного реєстру арбітражних керуючих України, контролю за діяльністю арбітражних керуючих, відповідальність і страхування діяльності та інші важливі питання його діяльності.

Зосереджуючись у даній статті на окремих аспектах правового статусу арбітражного керуючого, зупинимось на питанні незалежності арбітражного керуючого, яке відображено у нормах ст. 10 КзПБ, відповідно до якої арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності. Ця незалежність деталізована у ст. 13 КзПБ, зокрема, передбачено, що арбітражний керуючий під час здійснення своїх повноважень є незалежним. Забороняється будь-який незаконний вплив, тиск або втручання в діяльність арбітражного керуючого [7]. Така незалежність забезпечується, зокрема, особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності та припинення його повноважень; гарантуванням виплати винагороди арбітражному керуючому та відшкодування витрат арбітражного керуючого в порядку і розмірах, визначених цим Кодексом; функціонуванням органів саморегулювальної організації арбітражних керуючих.

Однак з аналізу норм КзПБ незалежність арбітражного керуючого видається дещо обмеженою з огляду на наступне. Ч. 1 ст. 28 КзПБ передбачає, що призначення господарським судом арбітражного керуючого

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

керуючим реструктуризацією та ліквідацією здійснюється за клопотанням комітету кредиторів (у справі про банкрутство юридичної особи) чи зборів кредиторів (у справі про неплатоспроможність фізичної особи). Відповідно до абз. 3 ч. 4 ст. 28 КУзПБ комітет кредиторів має право у будь-який час звернутися до господарського суду з клопотанням про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень незалежно від наявності підстав. Звернення до господарського суду з клопотанням про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень зборами кредиторів, а не комітетом кредиторів не є порушенням приписів абз. 3 ч. 4 ст. 28 КУзПБ [7]. Наявна досить широка практика господарського суду щодо відсторонення арбітражного керуючого від виконання обов'язків у справах про банкрутство, та це не є безумовним обов'язком суду, тому з'являється і позитивна практика, що стосується відмови в задоволенні клопотання про відсторонення арбітражного керуючого. До прикладу, Ухвалою господарського суду м. Києва 18.08.2021 р. у справі № 910/6210/20 було відмовлено в задоволенні клопотання про відсторонення арбітражного керуючого від виконання обов'язків. Так, ТОВ «Пілар» подало заперечення на клопотання розпорядника майна ТОВ «Пілар» арбітражного керуючого Гусара І. О., в якому, серед іншого, заявлено клопотання про відсторонення арбітражного керуючого Гусара І. О. від виконання повноважень розпорядника майна боржника, мотивоване неналежними виконанням арбітражним керуючим своїх обов'язків як розпорядника майна, у тому числі, допущеними порушеннями при складанні Актів за результатом проведеної інвентаризації активів ТОВ «Пілар» та Звіту за результатами проведення аналізу фінансово-господарської діяльності боржника. Ухвала суду в частині відмови у відстороненні арбітражного керуючого від виконання повноважень розпорядника майна боржника обґрунтована відсутністю обставин, які у розумінні частини 4 статті 28 КУзПБ можуть бути підставою для відсторонення арбітражного керуючого від виконання

повноважень розпорядника майна [8]. Так само, Постановою північно-західного апеляційного господарського суду від 10.05.2023 р. у справі № 924/159/14 відмовлено в задоволенні клопотання комітету кредиторів ТОВ «Оконт-центр» м. Хмельницький в частині відсторонення арбітражного керуючого Харитонюка Є. В. від виконання повноважень розпорядника майна Товариства з обмеженою відповідальністю «Оконт-центр» за рішенням зборів кредиторів боржника від 09.09.2022 р. [9].

Загалом коло повноважень комітету кредиторів (зборів кредиторів), передбачене КзПБ є досить широким: прийняття рішення про надання згоди на продаж майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) та погодження умов продажу майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) у процедурі санації відповідно до плану санації або у процедурі ліквідації банкрута (п. 5. ч. 5 ст. 48 КзПБ); погодження умов продажу майна, визначені арбітражним керуючим (ст. 75 КзПБ); та може впливати на встановлення ціни на майно боржника в разі повторного та другого повторного аукціону (ст. 79 КзПБ). З урахуванням наведеного приходимо до висновку про те, що така активність з боку кредиторів вимагає від останніх високого рівня кваліфікації у сфері банкрутства, хоча вимоги до неї не передбачені, натомість така правова регламентація можливості впливу кредиторів на арбітражного керуючого є перешкодою його незалежної професійної діяльності. На наш погляд, постає необхідність законодавчо деталізувати право комітету кредиторів на відсторонення від виконання обов'язків арбітражного керуючого, обмеживши конкретними підставами.

Однією з гарантій процесуальної незалежності арбітражного керуючого є гарантування виплати винагороди, яка безпосередньо впливає на якість та добросовісність виконання ним своїх повноважень; є запорукою неупередженості, об'єктивності. З цією метою КзПБ передбачає основну та додаткову грошову винагороду. При цьому, і тут розмір основної грошової винагороди арбітражного

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

керуючого за виконання ним повноважень керуючого санацією залежить від рішення зборів кредиторів під час схвалення плану санації (абз. 2 ч. 2 ст. 30 КзПБ). Такі гарантовані розміри основної винагороди арбітражного керуючого передбачені ст. 30 КзПБ і попередньо мають бути авансовані заявником (кредитором або боржником) на депозитний рахунок господарського суду, який розглядає справу, до моменту подання заяви про відкриття провадження у справі [7]. Разом із тим, за заявою кредитора господарський суд має право зменшити розмір грошової винагороди арбітражного керуючого, у разі, якщо середньомісячна заробітна плата керівника боржника є надмірно високою порівняно з мінімальним розміром заробітної плати. Така обставина, на наш погляд, є сумнівною у гарантуванні незалежності арбітражного керуючого при здійсненні своїх повноважень. Крім того, цією ж статтею передбачено обов'язок арбітражного керуючого не менше одного разу на два місяці звітувати про нарахування та виплату грошової винагороди арбітражного керуючого, здійснення та відшкодування його витрат на засіданнях зборів кредиторів чи комітету кредиторів, а в частині витрат, що стосуються заставного майна, – перед забезпеченим кредитором [7].

Статті 32, 33 КзПБ передбачають норми, що стосуються діяльності саморегульвної організації арбітражних керуючих, яка є некомерційною професійною організацією, що об'єднує всіх арбітражних керуючих. Однією із її функцій є забезпечення високого професійного рівня та розвитку професії арбітражних керуючих; забезпечення престижності професії арбітражних керуючих; захисту професійних прав; представництво у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями та інші функції. Разом з тим, завданням цієї організації є здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих щодо дотримання КзПБ,

Кодексу професійної етики арбітражного керуючого та інших нормативно-правових актів, що, на нашу думку, не узгоджується з положеннями Наказу Міністерства юстиції України від 06.12.2019 р. № 3928/5 «Про затвердження Порядку здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих», де в п. 2, розділу I прямо зазначено, що контроль за діяльністю арбітражних керуючих здійснюють Мін'юст як державний орган з питань банкрутства та міжрегіональні управління Мін'юсту за згодою Мін'юсту. Мін'юст та його територіальні органи є органами контролю [10]. Таким чином, залишається досить дискусійним питання обсягу та меж контролю саморегульвної організації арбітражних керуючих, зважаючи на дублювання повноважень контролю з боку Мін'юсту та його територіальних органів а також судового контролю в межах провадження у справі про банкрутство (полягає у наданні оцінки діям арбітражного керуючого щодо добросовісності виконання ним своїх повноважень та його неупередженості).

На наш погляд, пріоритетним завданням саморегульвної організації арбітражних керуючих є ефективне регулювання професійної діяльності її членів, підвищення рівня поваги до професії арбітражного керуючого, професійна підготовка арбітражних керуючих та підвищення їх професійного рівня, захист інтересів членів саморегульвної організації арбітражних керуючих в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, збезпечення побудови налагодженого механізму роботи арбітражних керуючих.

Незважаючи на досить широкий обсяг повноважень саморегульвної організації арбітражних керуючих, передбачених КзПБ, законодавець залишив цей перелік не вичепним, гнучким, передбачивши у п. 10 ч. 1 ст. 33 – інші повноваження, відповідно до КзПБ. Однак на практиці, більшість норм вказаної статті залишаються декларативними.

Дискусійним залишається питання віднесення арбітражного керуючого до службової особи. Так, відповідно до ч. 1 ст. 10 КзПБ арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

професійної діяльності; ч. 2 ст. 10 КзПБ передбачено, що з моменту постановлення ухвали (постанови) про призначення його керуючим санацією або ліквідатором до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства-боржника [7].

Досліджуючи особливості кримінально-правового статусу арбітражного керуючого Г. Бондар вказує, що арбітражний керуючий не названий як окремий суб'єкт злочину, однак не викликає сумнівів те, що арбітражний керуючий має можливість вчинити дії, які складають об'єктивну сторону незаконних дій у разі банкрутства, оскільки саме він – одна із основних постатей у процедурі відновлення платоспроможності боржника [11]. Так само, на думку П. Андрушка та А. Стрижівської, арбітражні керуючі мають визнаватися службовими особами, бо виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки за спеціальним повноваженням. Однак Ю. Чабан та О. Шупинська вважають, що, навпаки, визнавати арбітражного керуючого службовою особою у кримінально-правовому розумінні взагалі не можна. Вони стверджують, що обов'язковою умовою для визначення статусу особи як службової або посадової є перебування цієї особи у трудових відносинах з підприємством, установою або організацією. Вчені зазначають, що арбітражний керуючий виконує свої повноваження на підставі ухвали господарського суду, з ним не укладається, на відміну від керівника підприємства, трудовий договір (контракт), отже, його діяльність – це не відносини влади і підпорядкування [11].

За твердженням Я. Г. Рябцевої: «Арбітражний керуючий маючи статус фізичної особи – підприємця при здійсненні своїх функцій не вступає у трудові відносини ні з боржником, ні з кредиторами, ні з господарським судом. Тобто арбітражний керуючий не діє в інтересах роботодавця, і відповідно, предметом правового регулювання є його праця, як результат його діяльності, а не як спосіб досягнення цього результату» [12, с. 13]. У своєму дослідженні обґрунтувала

доцільність включення до Кримінального кодексу України окремого суб'єкта – арбітражного керуючого, самостійно, а не у рамках поняття «службової особи» [12, с. 6]. О. Дудоров та Н. Лопашенко вважають, що арбітражного керуючого необхідно визнати окремим (спеціальним) суб'єктом незаконних дій у разі банкрутства [11].

Аргументом на користь того, що арбітражного керуючого можна віднести до службових осіб суб'єкта господарювання є, зокрема те, що в п. 1 примітки до ст. 364 КК України та п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» від 26.04.2002 р. № 5 [13, 14] вказано, що службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, судом або законом. З усього очевидно, що арбітражний керуючий виконує організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції за спеціальним повноваженням, покладені на нього правомочним органом – господарським судом.

Кримінальний кодекс України передбачає ряд статей за якими може наступити відповідальність арбітражного керуючого, зокрема це статті 191, 194, 212, 219, 358, 365-2, 368-4 Кримінального кодексу України, проте частіше арбітражні керуючі притягуються саме до дисциплінарної відповідальності.

Висновки. З урахуванням викладеного, приходимо до висновку про те, що арбітражний керуючий має спеціальний правовий статус, на що вказує вид діяльності, зокрема на підставі ухвали суду виконує організаційно-розпорядчі та/або адміністративно-господарські функції за спеціальним повноваженням. Зважаючи на виконання ними важливої соціальної функції є необхідність у конкретизації норм кримінального законодавства. До п. 1 примітки ст. 364 КК України, після слів «виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням» варто доповнити: «...у тому

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

числі арбітражні керуючі (розпорядники майна, керуючі санацією та ліквідатори)», тим самим виділяючи окремого суб'єкта – арбітражного керуючого, поза рамками поняття «службова особа».

Чинне законодавства з питань банкрутства значною мірою поліпшило правове становище арбітражного керуючого надавши ряд гарантій незалежності, наділивши повноваженнями в процедурах банкрутства, проте ряд з них залишається дискусійним. Усвідомлюючи важливу роль у процедурах фінансового оздоровлення підприємства, ефективного керівництва управлінськими процесами, плануванні та контролі, а також оперативного управління процедурою банкрутства задля забезпечення нормального

функціонування економіки країни важливо створити умови для забезпечення розвитку та престижності професії, популяризації їх нарівні з іншими представниками незалежної професійної діяльності (адвокат, нотаріус); захисту професійних прав та ефективного представництва у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями; створення умов для дійсної незалежності; гарантування гідної винагороди; забезпечення ефективного функціонування органів самоврядування.

Список використаної літератури

1. Панчишин А. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 95–98.
2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Київ, Львів: Край, 2007. 188 с.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред) та ін. Київ: «Укр. Енцикл», 1998. Т. 5. П–С. 2002. 736 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
5. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Харків: Право, 2008. 416 с.
6. Загальна теорія держави і права: підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2011. 584 с.
7. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст. 74.
8. Ухвала господарського суду м. Києва від 18.08.2021 р. у справі № 910/6210/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99382898> (дата звернення: 12.09.2023).
9. Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 10.05.2023 р. у справі № 924/159/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111454912> (дата звернення: 12.09.2023).
10. Про затвердження Порядку здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих: Наказ Міністерства юстиції України від 06.12.2019 р. № 3928/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1228-19#Text> (дата звернення: 12.09.2023).
11. Попович В. М., Трачук П. А., Андрушко А. В., Логін С.В. Актуальні проблеми кримінального права: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 256 с. URL: http://lib-net.com/book/103_Aktualni_problemi_kriminalnogo_prava.html (дата звернення: 12.09.2023).
12. Рябцева Я. Г. Правовий статус арбітражного керуючого: автореф. дис. ...канд.юрид.наук: 12.00.04. Київ, 2006. 20 с.
13. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131.

14. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 5 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

References

1. Panchyshyn, A. (2010) Concept, signs and structure of the category «legal status». *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2, 95-98. [in Ukrainian].
2. Rabinovych P. M. (2007) *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy* [Basics of the general theory of law and the state]. Kyiv, Lviv: Krai. [in Ukrainian].
3. Shemshuchenko Yu. S. (2002). *Yurydychna entsyklopediia* [Legal encyclopedia]. (Vol. 6). K.: Ukr. entsykl. [in Ukrainian].
4. Skakun O. F. (2001) *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of the state and law]. Kharkiv: Konsum. [in Ukrainian].
5. Kolisnyk V. P., Barabash, Yu. H. (2008) *Konstyutsiine pravo Ukrainy* [Constitutional law of Ukraine]. Kh.: Pravo. [in Ukrainian].
6. Tsvik M. V., Petryshyn, O. V., Avramenko L. V. et al. (2011) *Zahalna teoriia derzhavy i prava* [General theory of the state and law]. Kh.: Pravo. [in Ukrainian].
7. Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures. (2018, October 18). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Decision of the Commercial Court of Kyiv (2021, August 18) in case No. 910/6210/20. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99382898> [in Ukrainian].
9. Resolution of the North-Western Appellate Commercial Court (2023, October 5) in case No. 924/159/14. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111454912> [in Ukrainian].
10. On the approval of the Procedure for monitoring the activities of arbitration managers: Order of the Ministry of Justice of Ukraine No. 3928/5 (2019, December 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1228-19#Text> [in Ukrainian].
11. Popovych V. M., Trachuk, P. A., Andrushko, A. V., Lohin, S. V. (2009) *Aktualni problemy kryminalnoho prava* [Actual problems of criminal law]. Kyiv: Yurinkom Inter.
12. Ryabtseva Y. G. (2006) *Legal status of the arbitration administrator*: PhD thesis abstract. Kyiv. [in Ukrainian].
13. Criminal Code of Ukraine. (2001, April 04). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. Kyiv. [in Ukrainian].
14. On judicial practice in bribery cases: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No. 5. (2002, April 26) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text> [in Ukrainian].

Mykolaiets V. A., Diachenko S. V. Certain aspects of the legal status of the arbitration manager.

The article is devoted to the study of legal status, its types and their correlation in the theory of law, as well as the legal status of the arbitration manager in solvency and bankruptcy procedures. The guarantees of the independent professional activity of the arbitration manager, which ensure the possibility of quality performance of their powers, have been studied: a special procedure for appointment, prosecution and termination of powers; guaranteeing payment of remuneration and reimbursement of expenses of the arbitration manager; functioning of bodies of the self-regulatory organization of arbitration managers. Debatable provisions concerning the criminal-legal status of the arbitration manager in bankruptcy procedures and the expediency of assigning him to the category of «officials» have been identified; the debatable nature of individual guarantees of independence guaranteed by the Code of Laws on Bankruptcy Procedures: guaranteeing the payment of remuneration, which directly affects the quality and conscientious performance of powers, is a guarantee of impartiality and objectivity; limitation of the arbitration manager's activities due to the granting of a wide range of powers to the creditors' committee and the latter's ability to apply

to the commercial court at any time with a request to remove the arbitration manager from exercising his powers, regardless of the grounds. An analysis of judicial practice was carried out with the aim of obtaining court decisions regarding the refusal to grant the request of the creditors' committee to remove the arbitration manager, given the widespread manipulation of such a right.

The issues of powers and places of the self-regulatory organization of arbitration managers, which is a non-commercial professional organization and designed to ensure effective regulation of the professional activities of its members, increase the level of respect for the profession of arbitration manager, professional training of arbitration managers and increase their professional level, have been investigated. The powers of the self-regulatory organization of arbitration managers were analyzed and the duplication of powers of control by the Ministry of Justice and its territorial bodies, judicial control within the framework of bankruptcy proceedings, and the self-regulatory organization of arbitration managers were identified.

Formulated conclusions regarding the criminal legal status and independent professional activity of the arbitration manager.

Keywords: commercial process, commercial litigation, commercial court, arbitration manager, bankruptcy, guarantees of independence of the arbitration manager, legal status, creditors, committee of creditors.